

27. İngiliz-Avustralyalı asker/şair Geoffrey Wall'ın şiirlerinde Gelibolu muharebesi

Nesime CEYHAN AKÇA¹

APA: Ceyhan Akça, N. (2023). İngiliz-Avustralyalı asker/şair Geoffrey Wall'ın şiirlerinde Gelibolu muharebesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 443-455. DOI: 10.29000/rumelide.1285321

Öz

Çanakkale Savaşının edebiyata yansımalarında yabancı güçleri temsil eden milletlerin edebî ürünleri Türkiye'de az sayıda çalışma ile ihmal edilmiş bir bilimsel alanı oluşturur. Oysa Çanakkale Savaşı ile ilgili yazılan her edebî ürün aynı zamanda bizi anlatmakta ve milletçe yaşadığımız bu büyük savunma savaşını anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Çanakkale Savaşı ile ilgili İngilizce olarak ortaya konulan eserler özellikle savaşın yüzüncü yılından itibaren yavaş yavaş Türk araştırmacıların dikkatini çekmeye başlamıştır: Büyük bir kısmı Çanakkale Savaşına asker olarak katılan İngiliz veya Avustralya kökenli şairlerin yaşamları incelenerek, yazdıkları edebi ürünlerse İngilizceden Türkçeye çevrilip değerlendirilerek harp edebiyatı çalışmalarına katkı sağlanmaktadır. Geoffrey Wall, Birinci Dünya Savaşı esnasında cephe gerisinde bulunmuş ve Çanakkale Savaşları ile ilgili şiir kaleme almış İngiliz kökenli Avustralyalı bir şairdir. Geoffrey Wall, Birinci Dünya Savaşı'nda Gelibolu cephesinde yer almamasına rağmen *The Return (Geri Dönüş)* isimli şiirinde Gelibolu muharebesine katılan bir Anzak askeri ile bir Türk askerinin sıcak savaş esnasında cephede karşılaşmalarını anlatır. Avustralya'dan Türklerle savaşacakları söylenmeden getirilen Avustralyalı askerlerin bu savaşın neresinde olduklarını sorgulayan şair, aslında birçok İngiliz ve Avustralyalı askerin duygularını aktarmaktadır. Yazının amacı Türk Harp edebiyatı çalışmalarında bahsi geçmeyen, Türklerle savaşmaya gelmiş "yabancı güçler" in edebiyatı ile ilgili bir örneği tanıtmaktır. Makalede Çanakkale Savaşının öteki gözüyle anlatılmasının bir parçası olan Geoffrey Wall'ın hayatı, edebiyatla ilişkisi ve Çanakkale Savaşı ile ilgili kaleme aldığı şiirler tespit edilmiş, İngilizceden Türkçeye çevrilerek analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Gelibolu, Avustralyalı asker, şiir, Geoffrey Wall

Gallipoli campaign in the poems of British-Australian soldier/poet Geoffrey Wall

Abstract

In the reflection of the Gallipoli campaign, the literary products of the allied states constitute a rather neglected area in Turkey. Whereas every literary study related to the Dardanelles Wars also tells us and makes it easier for us to understand this great defence war that we lived as a nation. The works published in English on the Dardanelles Battle have started to attract the attention of Turkish researchers, especially since the hundredth anniversary of the war. Examination of the lives of poets of English or Australian origin, most of who participated as soldiers in the Gallipoli Campaign and translation of their literary products from English into Turkish contribute to the studies of war literature. Geoffrey Wall is known as an Australian poet of British origin, who was a soldier behind

¹ Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Çankırı, Türkiye) nesimeceyhan@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5880-1386 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 20.03.2023 kabul tarihi: 20.04.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1285321]

the front lines during the World War One and wrote a poem about the Gallipoli. In his poem titled 'The Return', Geoffrey Wall describes the encounter between an Anzac soldier and a Turkish soldier at the front during the hot war although he did not take part in the Gallipoli Campaign during the First World War. It is interpreted as "no doubt he would have reflected the same feeling in his poems" if Geoffrey Wall- introduced as Australia's Rupert Brooke in the various sources- had lived real war experiences in Gallipoli. The poet -questioning how people go from Australia to die and kill in a war that they don't know its reasons - conveys the feelings of many British and Australian soldiers. In this study, we focus on a matter that we can accept as an important deficiency for Turkish war literature. In this article, life of Geoffrey Wall, his relationship with literature and a poem he wrote about the Gallipoli Campaign, which are part of the narration of the Dardanelles War from the other's eye, were determined and later tried to be analysed by translating them from English into Turkish.

Keywords: Gallipoli, Australian soldier, poem, Geoffrey Wall

1. Giriş

Savaşlar; tarihi, sosyolojik, edebi pek çok metnin ortak temasıdır. Tarihin eski dönemlerinden itibaren ordularla birlikte savaşlara katılan vakanüvislerin, şairlerin varlığı devlet gücünün yaşanan savaşı sadece hafızalarda bırakmak istemeyişinin, savaştan sonraki nesillere haber vermek ve devleti, askeri, hükümdarı kutsamak isteyişinin bir göstergesidir. Bu istek, henüz yazılı süreçlerin başlamadığı destanlar döneminden itibaren mevcuttur. Manas Destanından, İliada ve Odisse'ye, Hz. Ali Cenknâmelerine insanoğlunun arzusu acıların, yok oluş ve dirilişlerin, hataların ve başarıların, kahramanlıkların unutulmaması üzerinedir.

Yakın zamanlarda savaşları unutulmuş girdabından korumak için, propaganda aygıtları ile şekillendirmek, sonuçlarını manipüle etmek, savaşın takipçileri olan halkı yönlendirmek gibi amaçlar da daha görünür hâle gelmiştir. Başlangıcından günümüze bahsi geçen niyetlerin tamamında edebiyatçılar, şair ve yazarlar temel aktörler olarak yerlerini almışlardır.

Birinci Dünya Savaşı, harp propagandasının profesyonelleştiği bir sürecin başlangıcı sayılmaktadır. İngiltere, 1914 Ağustos ayında Wellington House adlı basın bürosunu açmak suretiyle propaganda faaliyetlerini bir sisteme oturtmaya başlar, 1916'da ise Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak Enformasyon Dairesini oluşturur:

"İngilizler, propaganda ünitelerinde uzman gazetecilerin yanı sıra tanınmış yazar, bilim adamı, istihbarat elemanları ve siyasetçilerden de yararlanmışlardır. Büyük bir altyapıya sahip olan ve resim, fotoğraf ve sinema bölümleri de bulunan Wellington House, çeşitli kitaplar, broşürler ve gazeteler yayımlayarak faaliyetlerini yürütmüştür." (Avşar, 2004, s. 12).

İngilizler kadar kuvvetli bir organizasyona sahip olunmasa da Osmanlı Devleti de Almanların yönlendirmesi ve desteğiyle harp propagandası faaliyetlerinde bulunmuştur: 1915 yılında Harp Mecmuası'nın yayımlanmaya başlanması, Harbiye Nezareti tarafından edebiyatçılara sipariş usulü kitap yazdırılması, Çanakkale Cephesi'ne şair, yazar ve sanatçılardan oluşan bir heyetin gezi-gözlem kastiyle götürülmesi gibi (Ceyhan Akça, 2014, s. 93).

İngiliz Devleti Birinci Dünya Savaşı'nda sıcak çatışmalarda kullanmak üzere sömürgelerinden birçok asker devşirirken kendi vatandaşlarından okumuş, iyi eğitilmiş, seçkin ailelerin çocuklarını da savaşın ruhunu, galibiyetleri sonraki nesillere aktarırlar düşüncesiyle cephelere üst rütbelerde farklı görevlerle götürür. Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiliz ordusu bünyesinde savaşırken ölen birçok şair ve yazarın

varlığı bilinen bir gerçektir. Örneğin, Rupert Brooke (1887-1915), Wilfred Owen (1893-1918), Hedd Wyn (1887-1917), Edward Thomas (1896-1917), Geoffrey Wall (1897-1917), Patrick Shaw-Stewart (1888-1917), Isaac Rosenberg (1890-1918), Robert Graves (1895-1985), Siegfried Sassoon (1886-1967), Walter David Jones (1895-1974) ve diğer askerler savaş ile ilgili beklentilerini, pişmanlıklarını, hayal kırıklıklarını, içinde buldukları çıkmazları ve yakınlarına olan özlemlerini kaleme aldıkları şiirlere yansıtılmışlardır. Adı geçen askerlerin Birinci Dünya Savaşı cepheleri konusunda yazdığı şiirler hakkında detaylı bilgi Akça (2015), Ceyhan Akça (2022), Çelikel (2017), Güllübağ (2016), Hibbitt ve Ulu (2021), Kemaloğlu (2018)'nun çalışmalarında bulunabilir.

Owen ve Sassoon gibi dönemin tanınmış şairleri, Birinci Dünya Savaşı sırasında şiir yazan çok sayıda askerden sadece birkaçıdır. İngiliz ve müttefikleri ordusunda görevli birçok sıradan asker de 'siper şiiri' ve şarkı sözleri yazmış ve bunlar, genellikle o dönemin siper haber bültenlerinde ve benzerlerinde yayımlanmıştır. Orduda din adamı (papaz) olarak görev yapan Woodbine Willy ve Geoffrey Kennedy cephede şiir yazan askerlerden sadece ikisidir (University of Oxford, t.y.).

Savaş başlamadan önce toplumda saygın bir yeri olan belli bir kariyere ve zenginliğe sahip genç İngilizleri, memleketlerinden fersah fersah uzakta başka diyarlarda savaşa yönelten temel unsur, İngiliz Devletinin Birinci Dünya Savaşı'nı klasik metinlerdeki mekânlara macera içeren bir seyahat gibi takdim etmesidir. Devletin bir diğer motivasyonu ise Anadolu'dan Türkleri çıkarma, İstanbul'u alma ve ezeli düşman olarak gördükleri Alman ittifakını parçalama düşüncesidir. İstanbul'u alıp, Ayasofya'da âyine katılmak, Ege kıyılarında, Çanakkale'de, İstanbul'da yağma yapmak hayâli bazı şair ve yazarın mektuplarında, hatıralarında yerini bulmuştur (Güllübağ, 2016, s. 57-58). Çanakkale/Gelibolu, bilhassa Truva Savaşı'nın gerçekleştiği mekân olarak kutsanmış ve savaşa katılan genç İngilizler için büyük cazibe merkezi hâline gelmiştir.

Birinci Dünya Savaşı birçok cephede cereyan etmesine rağmen İngiltere ve müttefiklerinin en ağır zayıat verdikleri ve hedeflerine ulaşamadıkları cephe Gelibolu cephesidir. İngiliz askerlerinin özellikle başarı gösterdikleri Somme (Fransa) ve Ypres (Belçika) cepheleri hakkında askerler, edebiyatçılar, tarihçiler ve siyaset bilimciler tarafından çok sayıda edebî eser üretilmişken ağır zayıat verdikleri Çanakkale (Gelibolu) cephesi hakkında literatürde az sayıda edebî eserin olması yadsınamaz. Meselenin Türk araştırmacılar tarafından farkına varılması da oldukça geçtir. Çiçek (Çiçek, 2022, s. 70), Gelibolu yarımadasındaki bir koya Anzak Koyu adı verilmesine rağmen Anzaklar ve Çanakkale Savaşları ile ilgili çok geniş İngilizce literatür Türk edebiyatında gözden kaçmış/kaçırılmıştır der. İtilâf devletleri askerleri ve şairlerinin Gelibolu Muharebeleri ile ilgili yazdıkları şiirlere Türk araştırmacıların dikkatini çekmesi ancak son yıllarda gerçekleşmiştir.

Bu makale, Türk harp edebiyatı çalışmalarına bir katkı olmak üzere karşı tarafın bakışıyla Çanakkale Savaşı'nı anlamaya gayret etme ihtiyacından doğmuştur. Geoffrey Wall'ın yazdığı *The Return (Geri Dönüş)* isimli şiiri, Birinci Dünya Savaşı'nda bulunmasına rağmen Gelibolu muharebesine katılmayan, ancak Anzak askerlerinin Gelibolu'dan dönüşlerine şahit olan bir asker şairin eseridir. Geoffrey Wall, Gelibolu'da bir Türk askerinin İngiliz askeri tarafından öldürülme sahnesini pişmanlık hislerini merkeze alarak canlı bir şekilde anlatır. Makalede Birinci Dünya Savaşı esnasında İngiliz ordusunda görev yapan asker/şair Geoffrey Wall'ın tespit edebildiğimiz Gelibolu ve Türk askeri temalarını içeren şiirleri, Nitel Araştırma Tekniklerinden biri olan 'doküman/metin içerik analiz' metodu kullanılarak incelenmiştir.

2. Birinci Dünya Savaşının edebiyat dünyasına etkisi

Birinci Dünya Savaşında aktif rol alan İngiliz ordusunun yapısına bakıldığı zaman aralarında Büyük Britanya'nın yüksek kaliteli devlet okullarında öğrenim görmüş ve edebiyatla özel bir ilişkisi olan iyi eğitilmiş adamların da bulunduğu gönüllülerden oluştuğu görülmektedir. Bunun temel nedeni, İngiliz eğitimcilerle göre geçmişin şiirlerini anlamının insanları iyi vatandaş yaptığı fikrinin yaygın olmasıdır (Liceo Sciascia Fermi, t.y.).

“İngiliz yazarların bir kısmının orada (Gelibolu) bulunuşları ya üst sınıftan olmalarından veya güçlü siyasi bağlantıları nedeniyle gerçekleşmiştir. Özellikle şöhretli İngiliz askerler ‘büyük piknik’te birlikte olma düşüncesini içtenlikle benimsemiştir.” (Güllübağ, 2016, s. 16)

Savaşın canhıraş bir şekilde devam ettiği 1914-1918 yılları, İngiliz kökenli şair ve yazarlar açısından âdeta kâbusun yaşandığı bir dönemdir. Birçok edebî şahsiyetin şairlik kariyeri, genç yaşlarında cephede ölmeleri sonucu sona ermiştir. Savaştan sağ olarak kurtulan edebiyatçıların birkaçı ise ömürlerinin geri kalanını çeşitli alanlarda savaş deneyim ve hatıralarını anlatarak veya yeni kaleme aldıkları edebî eserleri yayımlatıp hayata tutunmaya çalışarak geçmiştir. Bu çalışmaya konu olan Geoffrey Wall'ın henüz 20 yaşında iken en üretken döneminde eğitim uçuşu esnasında kullandığı uçağın düşmesi sonrası ölmesi İngiliz-Avustralya şiir dünyası için büyük bir kayıptır.

İngiliz edebiyatında Birinci Dünya Savaşı sonrası şiir, elbette devam eder; ancak savaş tecrübesi, şiiri sonsuza dek değiştirmiştir. Savaş, milyonlarca insanı öldürürken, aynı zamanda insanları onur, şan ve vatan sevgisi için ölmeye sevk edebilecek türden şiirleri de yok eder. Geleceğin şairleri, Birinci Dünya Savaşı'ndan önce var olan romantik savaş kavramlarını bir daha asla eleştirmeden kabul etmeyeceklerdir (Liceo Sciascia Fermi, t.y.). İngiliz edebiyatında yaşanan bu değişim, kahramanlık ve savaş şiirlerinin içeriği düşünüldüğünde Türk edebiyatı için söz konusu edilemez. Sıcak savaşta görev alan şairlerin yokluğu, bizde şiirin duygu ve yapısında gerçekleşebilecek muhtemel değişimi engellemiştir. Çanakkale Savaşına katıldığımız bildiğimiz tek şairimiz Ahmet Haşim, şiirlerinde ve özel hayatında savaştan söz etmemeyi tercih etmiştir. Bizde Çanakkale Savaşı özelinde yazılan şiirleri ele alarak yapılacak bir değerlendirmede (Çakır, 2004) şiirlerin savaşın yoksunluğu, aczi, perişanlığı ve korkuları içerisinden değil, savaşın dışından, kahramanlar ve kahramanlıklar tahayyülü üzerinden yazılması, devrin dergi ve gazetelerinin, bilhassa devletin bunu talep etmesi önemli bir içerik farkı ortaya çıkarır. Ziya Gökalp'in Kasım 1916'da Harb Mecmuası'nda şairleri görevlerini yapmaya çağırması (Gökalp, 1916, s. 214), cepheye gitmeleri için değil, şiir yazarak savaşan askerlere ve topluma borçlarını ödemeleri içindir. Devlet, şairlerin coşku ve heyecan dolu savaş şiirlerinin desteğiyle halkın gönüllü asker olarak savaşa katılmalarını kolaylaştırmak istemektedir. İngiliz şairlerin yazdığı Gelibolu şiirlerinde savaşı ya da içerisinde bulunulan durumu sorgulama, pişmanlık duyma gibi içeriklerin olması, savaşa bizzat katılmaları, savaşın tahmin edemedikleri biçimde uzun sürmesi ve yolculuğa çıkmadan önceki beklentilerinin gerçekleşmemesi ile ilgili olduğu düşünülebilir. Yapılan propagandalar neticesinde gönüllü olarak askere yazılan, macera dolu bir Doğu seferine çıktığını düşünen genç İngilizler, çamurun, soğukun, susuzluğun, ölümün kol gezdiği Gelibolu'da sağ kalıp kalamayacaklarının derdine düşmüşler, bu da içerisinde buldukları durumu sorgulamalarına yol açmıştır.

3. Geoffrey Wall'ın hayatı ve şiirleri

3 Mart 1897'de İngiltere'nin kuzey batısında yer alan Wirral Yarımadası-Liscard'da doğan Geoffrey Wall, henüz 10 yaşındayken babası A. E. Wall'ın *Londra & Lancashire Yangın Sigorta Şirketi*'nin Avustralya şubesine müdür olarak atanması nedeniyle 1907 yılında Melbourne'a göç etmek zorunda kalır

(Adamson, 1917, s. 3). Geoffrey Wall eğitimine Wesley College Hazırlık Okulunda devam eder. Sanat okumak için Eylül 1915'te Melbourne Üniversitesi bünyesindeki Queen's College'a kaydolur. Üniversitede bir yıl okuduktan sonra İngiltere'ye dönen Geoffrey Wall, İngiliz Hava Kuvvetlerine (Royal Flying Corps) katılır. Oxford ve Denham'da bir süre eğitim aldıktan sonra Wiltshire'daki Netheravon Aerodrome'a gönderilir (English Association, 2022). Teğmen Geoffrey Wall, 1916'da Birleşik Krallık'a gider ve 1917'de Kraliyet Hava Kuvvetlerine katılır. Haziran 1917'de Pilot Eğitmeni olur. Wiltshire-Netheravon'da Shorthorn uçağı A7062'nin 700 fitten dönen bir burun dalışına girmesi sonucu parçalanarak Bulford Fields'e düşmesi sonucu öğrenci pilot İkinci Teğmen John Clark ile birlikte Geoffrey Wall de hayatını kaybeder (Aviation Heritage Museum, t.y.). Asker/şair Geoffrey Wall, Frankby-Wirral'da bulunan Raikes Lane Mezarlığı'na defnedilir (English Association, 2022).

Geoffrey Wall'ın 1914-1915 yıllarında yazdığı şiirlerin çoğu 'The Lion' isimli okul dergisinde yayımlanmış olup; derginin yazarları arasında Geoffrey Wall'dan başka Gelibolu'da savaşa katılan Almanlara karşı savaşan Angus Mackay ve Malcom Stirling de bulunmaktadır (Adamson, 1917, s. 9). Geoffrey Wall'ın şiirleri 1917 yılında Arthur Lawrance Adamson tarafından 'Songs of an Airman' isimli kitapta toplanır. Kitaptaki 27 şiirden 9'u 1914 yılında Geoffrey Wall'ın henüz 17 yaşında (1914 yılında) iken yazdığı şiirlerdir. Geri kalan şiirlerden 11'i 1915 yılında, diğer 6'sı ise Melbourne Üniversitesi'nde bulunduğu yıllarda kaleme aldığı şiirlerdir (Adamson, 1917, s. 6). Adamson, şiir kitabının anı bölümünde Geoffrey Wall hakkında şu yorumu yapar:

“Ondan bir Avustralyalı Rupert Brooke olarak bahsetmek belki de çok fazla değil, çünkü aynı kaliteye ve olası başarılarla sahipti. Her şeyi tatmak ve her şeyi kanıtlamak zorunda olan genç ve ateşli ruhun doyumuz merakıyla korkusuz ve titiz bir kişilik, ...” (Adamson, 1917, s. 16).

Ölüm haberi geldikten sonra Queen's College Konseyi Geoffrey Wall'ın edebiyat sahasına katkısı için verdiği kararda şöyle yazar:

“Kolejde sadece bir yıl öğrencilik yaptı, hatta o kısacık sürede bile edebiyat dünyasındaki parlak başarısı için en büyük umutları haklı çıkarmıştı.” (Adamson, 1917, s. 6).

Henüz Wesley College öğrencisi iken şiir dünyasına adım atan Geoffrey Wall'ın 'The Road (Yol)' şiiri 1915 yılında Kolej Şiir Ödülü'nü kazanır. Şairin ölümünden sonra yayımlanan "Songs of an Airman" ve 'Letters of an Airman' isimli kitaplar ise çok sayıda okura ulaşarak dikkatleri üzerine çekecektir. Ayrıca, Wesley College şairin 'After the Boat Race-1914', 'L'Envoi' ve 'Somewhere' şiirlerini besteleyerek Geoffrey Wall'ın hatırasını yaşatmaya çalışır.

4. Geoffrey Wall'ın şiirlerinde Gelibolu

Nisan 1915'te başlayan Anzak çıkarması esnasında İngiliz ve müttefik askerleri Gelibolu'da beklemedikleri bir Türk direnişiyile karşılaşmışlar ve ağır zayıat vererek 1916 yılında yarımadaı terk etmek zorunda kalmışlardır. Geoffrey Wall'ın 'The Return (Geri Dönüş)' başlıklı şiiri Gelibolu-Anzak çıkarmasına katılan bir askerin içinde bulunduğu ruhsal durumu yansıtmaya açısından önemlidir.

THE RETURN

Soldier, back from the distant fray,
With the bandaged arm and the ribbon gay,
Where have you been so long away,
And what have your travels taught you?

The changing, curious crowd sways by,
But you watch it pass with a vacant eye,
And ever anon you heave a sigh,
As some hidden memory wrought you.

The city street is bright with flags,
But, besides your wounds, your footstep drags.
Is your mind fixed on those leaden crags
And the dead you left behind you?
You have done as much as a man may do,
Though you could not stay to see it through.
Is it only this? Or tell me true,
Are there shadows that remind you?

“Oh, I’ve followed the colours, God knows where,
And I’ve witnessed things that I can’t declare,”
He said, and, despite his martial air,
A sudden terror filled him.
“But over there on Gallipoli
There’s a nameless grave by an azure sea
(And I couldn’t tell what his rank might be),
I only know I killed him.

“I know ’twas a case of his life or mine.
Somehow I’d strayed from the transport line,
And sudden, topping a parched incline,
I saw him right before me.
The Turk was just as scared as I,
He didn’t think to move or cry,
So we stared a moment eye to eye,
While a wave of fear rolled o’er me.

“I’d a fleeting thought of the wife and child.
That he’d left behind. Then the beggar smiled,
And something about it made me wild.
He smiled - and I pulled the trigger.
... And so he swayed a little space,
While the slow smile faded from his face
And then he tottered from his place,
And sprawled - a ghastly figure.

“I stood with the smooking rifle, so -
'Neath the white hot sky, with the sea below,
And the shrivelled grass waved to and fro,
And those sightless eyes seemed peering
Out past the skies with a cold stare set.
So limp he lay - I can see him yet -
And his twisted face I can never forget -
Reproachful, cold, and leering.”
Adamson (1917, s. 51-52)

Geoffrey Wall, *The Return (Geri Dönüş)* şiirinde bir askerın anlatışından hareketle, onun savaşta bir Türk askeri ile yaşadığı karşılaşmayı gözler önüne sermektedir. Geoffrey Wall, Kasım 1916'da Avustralya'dan İngiltere'ye son yolculuğuna çıktığına (Adamson, 1917, s. 6) ve 1917 başlarında İngiliz Hava Kuvvetleri'nde pilot olduğuna göre, şairin Gelibolu muharebelerine katılmadığı anlaşılır.

GERİ DÖNÜŞ

Uzaktaki çatışmadan dönen asker,
Sargılı kolu ve parlak kurdelesıyla,
Uzun zamandır neredeydin,
Ve sana ne öğretti yolculukların?
Değişen, meraklı kalabalık geçip gidiyor,
Ama sen onu izliyorsun boş gözlerle,
Ve ara sıra iç çekiyorsun,
Seni heyecanlandırđı gibi bazı gizli hatıraların.

Şehrin caddesi bayraklarla görkemli,
Fakat yaraların yanı sıra, direniyor adımların.
O kasvetli kayalıklara mı takıldı aklın?
Yoksa ölüye mi, arkada bıraktığın?
Sen bir adamın yapabileceği kadarını yaptın,
Yine de onu görmek için kalamazdın.
Sadece bu mu? Yoksa bana doğruyu söyle,
Duygular mı var seni rahatsız eden?

“Ah, sancağı takip ettim, Tanrı bilir nerede,
Ve tank oldum açıklayamayacağım şeylere,”
Dedi, ve, savaşçı edasına rağmen,
Ani bir korku kapladı içini.
“Ama orada, Gelibolu'da
İsimsiz bir mezar var masmavi bir deniz kıyısında
(Ve rütbesinin ne olduğunu söyleyemem),

Sadece onu öldürdüğümü biliyorum.

“Onun veya benim hayatımla ilgili bir olaydı, biliyorum.

Her nasılsa sapmışım güzergâh hattından,
Ve aniden, kavrulmuş bir bayırın tepesinde,
Onu gördüm hemen önümde.
Türk de korkmuştu benim kadar,
Düşünmedi hareket etmeyi ya da bağırmayı,
Öylece bir süre baktık göz göze,
Bir korku dalgası sararken üzerimi.

“Bir an aklıma karısı ve çocuğu geldi.

Geride bıraktığı. Sonra adam gülümsedi,
Ve bir şey beni kontrolden çıkardı.
O gülümsedi- ve ben tetiği çektim.
... Ve bu yüzden sallandı boşlukta bir süre,
O yavaş gülümseme kaybolurken yüzünden
Ve sonra sendeledi yerinden,
Ve yere serildi- solgun bir çehre.

“Kalakaldım öylece dumanı tüten tüfekte,
Beyaz parlak göğün altında, aşağıdaki denizle,
Ve pörsümüş çimenlerle, bir yandan öbür yana sallanan,
Ve o görmeyen gözler bakıyor gibiydi
Gökyüzünün ötesine soğuk bir bakışla.
O kadar bitkin yatıyor ki- onu görebiliyorum hâlâ-
Ve o çarpık yüzünü unutamam asla-
Sitemkâr, soğuk ve öfkeli.”

“Geri Dönüş” adlı şiirin ilk bendinde öncelikle savaştan dönen bir grup askerin görüntüsü canlandırılmaktadır. Şairin, sargılı kolu ve parlak kurdelaıyla (belki bir başarı nişanıdır bu kurdela) dikkat çeken yorgun askere “uzun zamandır neredeydin/ ve sana ne öğretti yolculukların?” diyerek onu konuşurmak istediğini anlarız. Başkaları da dönmüştür harpten ve harbe gitmeyenler bu dönen askerlere merakla bakmaktadırlar. Yaralı askerin ara ara iç çekişlerine bakılırsa içinde taşıdığı, onu üzüp kederlendiren bazı gizli hatıraları vardır savaşa dair.

İkinci bentte savaştan dönen askerlerle ilgili karşılama töreninde bulunduğu daha net anlaşılır. Şehrin bayraklarla süslü görkemli caddeleri, savaştan dönen bu askerler için hazırlanmıştır. Oysa onlar için bu nümayişin ve süslemelerin hiçbir önemi yok gibidir. Yaralı askerin aklı Gelibolu'nun kasvetli kayalıklarına ve orada bıraktığı ölüye takılmıştır. Şair, (sen yapman gerekeni yaptın ve bu olması gerekendi) diye onu teselli etmeye çalışır; ancak askerin birini öldürmekten daha başka huzursuz edici duyguları vardır.

Üçüncü bentte savaştan dönen yaralı asker yaşadıklarını ve hislerini tüm çıplaklığıyla aktarmaya başlar. Şair, savaştan dönen askeri konuşurmayı başarmıştır. Asker, savaşta açıklayamayacağı şeylere tanık olmuş olmanın yüküyle bitkindir, ayrıca yaptıkları sebebiyle içinde suçluluk taşır. Gelibolu'da masmavi bir deniz kıyısında kendisinin öldürdüğü ve rütbesini söyleyemeyeceği bir Türk askerinin isimsiz mezarı vardır. Savaştan dönen asker, öldürdüğü Türk askerinin vicdan azabını omuzlarında taşımaktadır.

Dört ve beşinci bentlerde öldürme vakası detaylandırılır: Arazide normal güzergâhından yanlışlıkla saptığı bir anda, kavrulmuş bir bayırın tepesinde aniden o Türk askeriyle karşılaşmışlardır. İkisi de birbirinden korkmuştur. Türk askeri hareketsiz ve ses çıkarmadan olduğu yerde dikilir. Birbirlerinin gözlerinin içine bakarlar. Gözlerin buluşması, insani bir iletişimi açar. Avustralyalı asker, Türk askerinin eşi ve çocuğunu düşünür birden. O sırada Türk askeri ona gülümser. Aslında ortada öfke, nefret gibi hisler yoktur. İki askerin de birbirinden korktuğu hissedilir. Avustralyalı asker bu masum gülümseme ardından ne yapacağını kestiremez ve kontrolden çıkıp tetiği çeker. Türk askeri boşlukta sendeler önce, sonra gülümsemesi kaybolur ve solgun bir yüzle yere serilir. Ölmüştür.

Son bentte Avustralyalı asker olayın sonunu tasvir eder. Kendisi, ortada dumanı tüten bir tüfikle öylece kalakalmıştır. Avustralyalı asker, beyaz, parlak göğün altında, aşağıdaki denizle, pörsümüş çimenlerle göğe bakan ancak göğü göremeyen Türk askerinin başında kalakalmıştır. Ölen Türk askeri öyle tükenmiş bir halde yatmaktadır ki, Avustralyalı asker onun sitemkâr, soğuk ve öfkeli yüzünü unutamamaktadır.

Bu şiir, Batı dünyasının şuuraltını işgal eden “barbar Türk” algısına muhalif bir bakış açısını temsil eder. Şiir, “Barbar Türklere!” Anadolu’yu ve İstanbul’u geri almak isteyen İngiliz ruhuna aykırı bir metindir. Şiirde sözü edilen Türk askeri, barbar olmaktan çok uzak, üstelik fazlaca insanî çizilmiştir. Savaşın gerçek yüzüne şahit olmuş kimselerin duygularını yansıtan Geoffrey Wall, Avustralyalı yanı sıra bu savaşın açık eleştirisini yapmıştır, diyebiliriz. Savaştan dönen asker, kendisini coşkuyla karşılayan kalabalığa karşı duyarsızdır, omuzlarında büyük bir keder taşımaktadır. Kendisinin bir kahraman olduğuna inanmaz. Karşısına çıkan Türk askerininse masum olduğundan âdeta emindir. Türk askeri ile kısa bir an göz göze gelmeleri, Türk askerinin ona masumca gülümsemesi, ama kendisinin korkuyla ne yapacağını bilemediğinden süratle Türk askerini vurması, onda derin bir suçluluk hissi yaratmıştır. Türk’ün kendisini öldürmeyeceğinden emindir, kendisi Türk askeri kadar soğukkanlı olamamıştır. Avustralyalı asker, masum Türk askerinin sitemkâr gözlerini unutamamaktadır. Avustralya’dan hiç bilmediği bir yer olan Gelibolu’ya gelmeye, sebebini bilmediği bir savaşın parçası olmaya gerek var mıdır? Geoffrey Wall, bütün Anzak askerleri adına bunu sorgular. Bu anlamda “Geri Dönüş” büyük bir hayal kırıklığı olmuştur.

Geoffrey Wall'ın “Ağıt” ve “Yaprakların Sırrı” adlı şiirleri de Gelibolu Savaşları'yla ilişkilendirilebilir.

REQUIEM (June 1915)

For those who in the turmoil of the fight
Have paid the price of victory, and died,
Who line upon a distant shore, wide-eyed,
Beneath the mystery of an Orient night,
We mourn. Yet ne'er their service can requite,
That they should lightly set their lives aside
So others might in heedless safety bide,
And never know the ravening War friend's blight.

Yet not in vain that final sacrifice,
 For where Australia's sons have shed their blood,
 The petty bickerings, that 'neath peaceful skies,
 The people's weal, the Nation's wealth witstood,
 Shall cease; through sorrow Unity shall rise.
 There shall Australia come to Nationhood.
 Adamson (1917, s. 41)

Geoffrey Wall hayattan aldığı zevki *'The Road (Yol)'*, *'The Call of the Road (Yolun Çağrısı)'* ve *'Moonshine (Ay Işığı)'* gibi şiirlere aktarır. Savaşta ölenler için duyduğu üzüntü ve onları içine çeken kaostan daha iyi bir dünyanın yükseleceğine olan güvenini ise *'Requiem (Ağıt)'* şiirinde ifade etmiştir (Adcock, 1920, s. 258).

AĞIT (Haziran 1915)
 Savaşın kargaşasında kalanlar için
 Zaferin bedelini ödeyip ölenler için,
 Uzak bir deniz kıyısında sıralanmış masumlar için,
 Gizemi altında bir Doğu gecesinin,
 Yas tutmaktayız. Yine de hizmetleri ödenmez asla,
 Hayatlarını kolayca bırakmalılar ki bir kenara
 Umarsızca kalabilsin diğerleri emniyet içinde,
 Ve asla bilemezsin aç savaş arkadaşımın derdini.
 Boşuna değildir bu son fedakârlık yine de,
 Avustralya'nın evlatlarının kanlarını döktüğü yerde,
 Küçük atışmalar, barışçıl gökyüzü altında,
 Halkın refahı, ulusun serveti akıtıldı diye,
 Son bulacak; birlik doğacak matemden.
 Avustralya Ulus olacak.

Sheridan (2018), Geoffrey Wall'ın *'Requiem (Ağıt)'* başlıklı şiirinde “belki de kendi mezar kitabesini kehanet gibi yazmıştır” der. Şair, savaşın karmaşasında kalmış ve ardından uzak bir deniz kıyısında ölü halde sıralanmış masum Avustralyalı askerler için bir Doğu gecesinin gizemi altında yas tutmaktadır. Söz konusu mekân, Gelibolu'dur ve şair, burada ölen Avustralyalı askerlerin ne şartlarda canlarını oraya bıraktıklarını bilemez: Acaba öldüklerinde aç mı idiler? Şair, bu fedakârlıkların boşa olmadığını söyleyerek herkesi teselli eder. Şiirin sonunda bu büyük acıdan, akıtılan kandan birlik doğacağını ve Avustralya'nın ulus olacağını müjdelir. Gerçekten de Anzaklar için Çanakkale Savaşının neticesi ulus bilincinin oluşması şeklinde tezahür etmiş ve Avustralyalılar bağımsızlıklarına giden yolda Çanakkale'deki Türk savunmasından ilham almışlardır.

THE SECRET OF THE LEAVES (August 1915)
 The tree-tops wave against an azure sky,
 The zephyrs sway the branches to and fro,
 And now and then the stronger breezes blow
 And stir the gloomy pine-tops with a sigh.

A trivial thing, and yet the reason why?
I think that countless centuries ago
I lay and watched the branches waving so,
And felt the warm south breezes breathe and die
Away among the hills, or stir the grass
Upon some sunny upland by the sea
(The blue Greek sea), and watched the shadows pass
And heard the sheep-bells tinkling on the lea,
(That was some thousand years ago, alas!)
Knee-deep in the long grass of Arcady.
Adamson (1917, s. 43)

YAPRAKLARIN SIRRI (Ağustos 1915)
Dalgaların deniz mavisi göğre doğru ağaç tepeleri,
Dalları bir ileri bir geri sallar seher yeli,
Ve şimdi ve sonra daha güçlü rüzgârlar eser
Ve hüzünlü çam tepelerini kımlıdatır bir uğultuyla.
Önemsiz bir şey, yine de neden böyle?
Hayal ediyorum sayısız yüzyıllar önce
Uzandığımı ve seyrettiğimi öylesine sallanmasını,
Ve hissettiğimi ılık güney rüzgârlarının ölmesini ve canlanmasını
Uzaklaştığımı tepelerin arasından, ya da karıştırdığımı çimenleri
Deniz kıyısında güneşli bir yaylada
(Mavi Yunan denizi) ve izlediğimi gölgelerin geçişini
Ve işittiğimi merada koyun çanlarının çingirdamasını,
(Heyhat! Birkaç bin yıl önceydi bu)
Arcady'nin uzun çimenlerinde diz boyu.

Geoffrey Wall, 'Yaprakların Sırrı' adlı şiirde kendisini Mavi Yunan Denizi'nin kenarında mitolojide Arcady olarak geçen ağaçlık, pastoral ve şiirle ilişkilendirilen bir yerde hayâl eder. şiir, 1915'te yazıldığından mitolojik mekânların diğere tarafı olan Gelibolu ile ilişki kurmakta güçlük çekmeyiz. şair, o an rüzgârlı, çamların uğultusu duyulan bu hüzünlü tepelerde yüzyıllar, binyıllar öncesinde olduğunu hayâl eder. Böylece andan ve anın zorlayıcı atmosferinden kaçabilecektir. Koyun çanları, çimenler, güneşli bir yayla hep olumlu imajlardır ve şair, bu olumlu hislerin yazık ki birkaç bin yıl öncesine ait olduğunu vurgular. şiirin bugünü aktaran ilk kısmındaki "güçlü/sert rüzgâr"ın, önceki devirleri hayâl ettiği kısımda "ılık rüzgâr" olarak anılması da şimdi ve geçmiş arasındaki kıyası güçlendirir. Önceki zamanda huzur, yaşanan anda "hüzünlü çam tepeleri ile" hüzün hissedilir. Mavi Yunan Denizi huzurlu değildir.

5. Sonuç

Çanakkale Savaşlarında Anadolu kıyılarına Anadolu'yu ve İstanbul'u Türklerden kurtarmak için gelen İtilâf devletleri askerlerinin bir kısmı, tam olarak ne için savaştıklarının bile farkında değillerdir.

İngilizler adına Avustralya'dan getirilen Anzaklar da savaşın mahiyetinden en az haberdar olup en fazla can kaybeden topluluktur. İngiliz kökenli Avustralyalı şair Geoffrey Wall'ı ve Gelibolu ve Türk askeri ile ilgili üç şiirini tanıttığımız bu çalışmada Türk harp edebiyatı çalışmalarında bir eksikliğin daha giderildiğini düşünebiliriz. Nitekim savaşın düşman güçlerinin edebiyatına akisleri Türk araştırmacılar tarafından yeterince irdelenmemiştir ve Türk okuyucusu konudan haberdar olamamıştır. Oysa Çanakkale Savaşı, sadece bizim kaderimizi tayin eden bir savaş olmamıştır. Türklerle savaşmaya gelen milletlerin de kaderi bu savaşla şekillenmiştir. Geoffrey Wall, Gelibolu savaşına direkt katılmasa da asker olarak savaşın içerisinde ve genç yaşına rağmen Anzakların durumunu çok iyi tahlil edebilmiştir. İngilizlerin büyüklük hissi, gururu ve tarihle mitolojiye dayanan yüksek idealleriyle başlayan Gelibolu Savaşları, tam bir hayal kırıklığı ile neticelenmiştir. Birkaç haftada tamamlanacağı tasarlanan saldırı, sekiz buçuk ay sürmüş ve yüzbinlerce insanın hayatını kaybetmesine yol açmıştır. Savaşı bir gezi ve macera olarak uman birçok genç İngiliz asker ve uzak coğrafyalardan getirilen askerler, bir müddet sonra içinde buldukları durumu sorgulamaya başlarlar. Bu sorgulamanın en önemli örneklerinden biri Geoffrey Wall'ın 'The Return (Geri Dönüş)' adlı şiiridir. Türk kıyılarına savaşmak üzere uzak mekânlardan getirilen askerler, niçin ölmekte ve öldürmektedirler? Bu savaşın neticesinin onlara faydası nedir? Şaire göre uzak bir ülkenin deniz kıyısında sıralanmış yatmakta olan masum Avustralyalıların mateminden belki de bir birlik doğacak ve Avustralya, ulus bilincine kavuşacaktır. Şairin temennisi gerçekleşir ve o göremese de Çanakkale Savaşları Anzakların özgürlüklerine açılan yolu tetikler. Çanakkale Savaşının İngiliz şiirine etkisi ise şu şekildedir: Şairlerin savaşı bizzat yaşamaları, savaşları kutsayan ve savaşlara katılmayı teşvik eden şiirlerden uzak durulmasına yol açmıştır. Savaşa dair kahramanlık şiirlerinin yazılması kabul gören bir davranış olmaktan çıkmıştır.

Kaynakça

- Adamson, L. A. (1917). *Songs of an Airman*. Melbourne : Australian Authors' Agency.
- Adcock, J. (1920). *Remembrance: Soldier Poets Who Have Fallen in the War*. London: Hodder and Stoughton Limited.
- Akça, C. (2015). Transnational Identity in Robyn Rowland's Australian/Turkish Poems: This Intimate War: Gallipoli/Çanakkale 1915 - İçli Dışlı Bir Savaş: Gelibolu/Çanakkale. *Epiphany Journal of Transdisciplinary Studies*, 8/2, 23-41.
- Aviation Heritage Museum (t.y.). *WALL Arthur Geoffrey Nelson*. Access date on 15 February 2023. <https://aviationmuseumwa.org.au/afcraaf-roll/wall-arthur-geoffrey-nelson/>
- Avşar, S. (2004). *Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Propagandası*. Ankara: Kim.
- Ceyhan Akça, N. (2014). Osmanlı Cihan Harbi Hikayesi. *TYB Akademi*, 4/14, 91-102.
- Ceyhan Akça, N. (2022). Çanakkale Savaşı'nda İrlandalı bir şair: Francis Ledwidge. (Ed. G. Kurt), *Filoloji Alanında Akademik Çalışmalar* (Bölüm 6, s. 81-94). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Çakır, Ö. (2004). *Türk Şiirinde Çanakkale Muharebeleri*. Ankara: AKM.
- Çelikel, M. A. (2017). A Lyrical War : Gallipoli War through Poetry in Anzac Diaries. *Journal of Narrative and Language Studies*, 5/9, 10-18.
- Çiçek, K. (2022). Turkish Perception of the Anzacs in the Dardanel Campaign. *KTÜEFAD*, 2/2022, 70-75.
- English Association (2022). Geoffrey Wall (1897-1917). Access date : 25 Februaray 2023. <https://warpoets.org.uk/worldwar1/poets-and-poetry/geoffrey-wall/>
- Gökalp, Z. (1916). Asker ve Şair. *Harb Mecmuası (Teşrin-i Sâni 1332)*, 1/14, 214.
- Güllübağ, M. (2016). *Gelibolu'nun İngiliz Yazarları*. Kayseri: TİYDEM.

- Hibbitt, R., Ulu, B. (2021). Double palimpsest: History and myth in the poetry of the Gallipoli campaign. *Journal of European Studies* Volume, 51/3-4, 273-291.
- Kemaloğlu, A. B. (2018). Remembering Rupert Brooke and Siegfried Sassoon in Gelibolu Novels. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığı*, 16/25, 105-116.
- Liceo Sciascia Fermi (t.y.). British Soldiers and Poets of the World War I. Access date: 11 March 2023. <https://www.liceosciasciafermi.edu.it/didattica/materiali/materiali-per-studenti/lingua-e-letteratura-inglese/british-soldiers-and-poets-of-world-war-i/>
- University of Oxford (t.y.). Trench Poetry and Songs. Access Date on 10 January 2023. <https://oxford.omeka.net/s/ww1lit/page/trenchtutorial>
- Sheridan, D. P. G. (2018). The Dead Poets' Club-For Members Only. Access date on 15 February 2023. <https://dpgsheridan.wixsite.com/agwp/post/the-dead-poets-club-for-members-only>